

Til minne om det som er

Gro Lauvland

Et naturlig amfi mellom åssider, elver som renner ned mot fjorden, sletteområder, skog. Det ble en gang bestemt at kirka skulle legges på høyden der det var mulig å krysse elva, ikke på det høyeste punktet, men ved vadestedet der elva var på sitt grunneste. Tomta strakte seg helt ned til fjorden, der festningen senere skulle bygges. Kirka som ble reist er mer enn et byggverk - som arkitektur tilhører den et landskap og nå tilhører den også en by. Uten landskapet med dalsøkket mellom åsene, med elvene og fjorden, ville det ikke vært noen kirke der. Det er landskapet, ikke byen, som har vært bestemmende for bygningens plassering. Byen kom senere, den utviklet seg til en vev av gater og kvartaler, og kirka ble innlemmet i den fysiske og kulturelle veven den er en del av i dag.

Kalksteinen som kirka er bygget av, er brutt i området like ved. Noe av steinen er også hentet fra øyene ute i fjorden, der munkene holdt til. Munkene kom vestfra, over havet fra England, kanskje invitert av biskopen. Etter at kalksteinen var hugget til, ble den fraktet til tomte på båter og hestekjerrer. Fra byggehytta ble arbeidet antagelig ledet av en mester. Kirka er ikke stor, og grunnplanen er enkel. Den er formet etter modell fra romanske kirker fra andre steder på kontinentet: En treskipet basilika med kor og buet apsis mot øst. I tillegg finnes et kapell mot nord. Formen rammer inn alteret som både symboliserer bord og grav. Fremdeles er kirkebygningen et sted å oppsøke, være, og forlate, for dem som ikke skal begraves på kirkegården som omslutter den.

I sin enkelhet er kirka utformet slik at alle tingene i rommet kunne finne sin selvfølgelige plass. Døpefonten som forestiller et barn som bærer et fat på hodet, og en kunstferdig utskåret prekestol - begge deler utført i tre en gang tidlig på syttenhundretallet - har på et vis falt til ro inne i bygningen. Bygningen har også falt til ro, etter århundrer med reparasjoner, branner, plyndring, forfall, restaurering og ivaretagelse, mindre og større endringer av spir, vegger og av saltaket laget av tre. Heretter, dersom kirka får være i fred, trengs bare en jevnlig bruk, og vedlikehold av kalksteinen og treverket den er bygget av.

Etter å ha oppsøkt kirka enda en gang, tenker jeg på hvordan kalksteinen antar mange former. Den avgrenser stedet og kirkegården, danner bygningskroppen og selve rommet, og markerer stedet hvor mennesker er gravlagt. Samtidig er de nøyaktig tilhugde steinene i kirkeveggene mer enn bare stein. Den gygne steinen, stablet og fuget med fin mørtel, er en påminnelse om berget den er hugget løs fra, og om myten om gullsøylene som holder kirka oppe. Mellom gullsøylene under kirka finnes en dam, ble det sagt, der fire gullender svømmer omkring i

vannet. Gullsøylene omgir dammen som skjuler en skatt, og en drage skal vokte skatten. Det ble en gang sagt at det er dragen som har gravd ut hulegangene, og at svoveldampen som siver ut herfra er røyk fra dragens munn.

På hundre og femti år gamle kart over Bymarka er "Dragehullene" tegnet inn. Under kirka finnes en egen verden - en verden som holder bygningen på plass. Livets og dødens hus på høyden over elva har mektige beskyttere; ikke bare de guddommelige som kirka er reist for å ære, men også de jordiske som kan gjøre vår egen plass som del av en sårbar og sansbar materialitet enda tydeligere. Myte og rite går hånd i hånd.

*

Jeg leser om bergarten diabas, som har spaltet ut metallrike løsninger som sinkblende, svovelkis og sølvholdig blyglans. Alt sølvet er tatt ut av berget nå, etter seks hundre år med gruvedrift. Tilbake er lange, smale ganger som minner om den tiden da tyskerne drev gruva, den tiden da mennesker tilbrakte livene sine her nede under gravlunden på Akersberget. Gruvedriften ble beskrevet så tidlig som på 1100-tallet, og kan hende er det allerede fire hundre år siden sølvet ble smeltet den aller siste gangen; smeltet og skilt fra blyglans og kobberkis. Materialet ble varmet opp, og svovelen unnslett som gass. Århundrer senere ble den grønne diabasen brutt opp, og brukt til brotegninger i byens gater. Kirka er ikke bare Oslos eldste bygning, men en gang var også brosteinen - gulvet i byens gater - laget av stein fra berget under Gamle Aker kirke.

Snøen dekker bakken på kirkegården i hellinga ned mot Maridalsveien, og det er spor etter mennesker som har gått her denne formiddagen. Steinstøttene står rake med fundamenter som går ned i jord omgjort til hard tele. Mennesker som en gang ble gravlagt her, finnes kanskje som minner for dem som enda lever. Noen har gjort seg bemerket, ikke bare gjennom hvem de var, men også gjennom det som er tilbake etter dem - det som en gang ble skapt og produsert. Andre er glemt, de er bare et navn og et nummer i det systemet som gravferdsetaten har etablert. Kolerakirkegården nederst mot veien rommer navn på mennesker ingen lenger kjenner til, og gravlunden for de navnløse på høyden nord for kirka, voktes av en bronsekvinne med et ungdommelig og trist ansikt. Hun holder en krans av roser i hendene.

Det slår meg at en kirkegård og et bygg kan være et sted for møter som kjennes like virkelige som møter mellom mennesker i en bestemt tid. Et bygg som har stått der i tusen år, binder mennesker sammen over generasjoner. De som har gravene sine på kirkegården i dag, blir nærværende ved at navnene deres nevnes: Henrik, Elisabeth, Lilla. Men for at navnene deres skal kunne uttales, må det finnes noe konkret som er tilbake etter dem; et plastskilt med navn og nummer stukket ned i jorda før vinterfrosten, eller bokstaver hugget i stein. Døden vi alle skal oppslukes av er tung for den som sørger, og samtidig er den så lett å overse og glemme at den unnslipper oss mens vi ennå lever.

Men fremdeles er det slik at nærværet til mennesker som er gått ut av tiden, får virke over tid når det som er igjen etter oss er formet for å vare. En omsorgsfullt utformet gravstein, en kirke som er bygget av stein for å kunne stå der gjennom dager, år, århundrer. Kalksteinsblokker lagt oppå hverandre i en form, i et romlig tilsvar - som en alltid ny gjenklang - til det som var her før oss.

Gro Lauvland er arkitekt PhD, førsteamanuensis II på Institutt for Byggekunst, historie og teknologi ved NTNU, og redaktør av FLETTVERK

Neste side:
Gamle Aker kirke
Hilde Kristin Kjøs

